

בבא בתרא פ'

משנה

מי שאמר לחברו מכור לי פירות שובך של שנה זו³⁵⁷, הלוקח מניח למוכר את הזוג הראשון שיוולד שאותם לא מכר, כדי שיהיו צוות לאמהות ולא יברחו והשובך יתקיים³⁵⁸.

פירות כוורת נוטל ג' נחילים ומסרם אם מכר את הדבורים הנולדים מן הכוורת של שנה אחת הלוקח נוטל שלשה נחילים של הדבורים שנולדות בשלשה הזמנים הראשונים³⁵⁹, ואחר כך המוכר יגרום שיסתרסו מאליהן ולא יוולדו להם דבורים נוספות כדי שיעשו דבש³⁶⁰, והדבש הוא של המוכר. מפני שהכוורת עושה דבש לאחר שכל הנחילים יצאו ממנה³⁶¹.

חלות דבש מניח ב' מי שמוכר לאחר שהנחילים יצאו מהכוורת את החלות של כוורתו, שמעורב בהן דבש עם שעוה, ולא מכר את הכוורת, מפני שהוא רוצה הוא להכניסה בימות הגשמים להצניעה לשנה הבאה לגדל נחילי דבורים חדשים. מסתמא שייר שתי חלות כדי שהדבורים יתקיימו בהן בימות הגשמים. והוא חייב לתת ללוקח את חלות הדבש חוץ משתי חלות.

המוכר עצי זית כדי שהקונה יקצוץ מהם עצים, מניח בהם שני ענפים כדי שהאילן יחזור ויצמח מהם³⁶².

גמרא

בבביתא שנינו מפריח בריכה ראשונה ושניה שובך מחבירו מפריח בריכה ראשונה. ממה ששנינו בבביתא, הלוקח פירות שובך מפריח בריכה ראשונה ושניה³⁶³? אמר רב

357 מה שילדו כל חדש אבל את האמהות לא קנה ויונים עושת ב' ולדות כל חדש זו"נ חוץ מחדש אדר וולדות אלו עושים ולדות אחרי ב' חדשים בכל חדש וכל ב' ולדות קרויים בריכה. רשב"ם.

358 ובגמ' מפרשים המוכר שייר גם פירות הראשונים של אותה בריכה ראשונה להיות צוות לאמהות עם בריכה ראשונה פן תברח. שהרי לא היא מצטוות עם אמה ומכיון שתברח בריכה ראשונה תברח גם האם ונמצא מפסיד שובכו כך דעתי לפרשה. רשב"ם.

359 הנחילים שיוצאים בג' זמנים ט' או י' ימים זא"ו בתחלת הקיץ יוצא מן הכוורת נחיל של דבורים ילדות שילדו האמהות ויושבים על ענף האילן ומביא כוורת חדשה ומכניס לתוכו, וכן לסוף ט' או י' ימים יוצא נחיל של דבורים אחר ומביא כוורת ריקנית ומכניס לתוכו, וכן השלישי, ויש שעושים עד ז' וח' פעמים במלכות יין. ובמלכות זו רובם עושים ג' פעמים והשלישי גרוע רשב"ם. מכולם אחרון אחרון גרוע ולכן די בג' נחילין ראשונים שהן חשובים.

360 וכל זמן שעושים דבש אין עושים ולדות. רשב"ם.

361 ויש שהורגים את הדבורים ולוקחים את הדבש ויש שמעבירים אותם לכוורת אחרת. רשב"ם

362 כמו שא' בבר"ר "ויטע כרם" לא היה לו ליטע לא ייחור אחד ולא גרופית אחת ומהיכן היה לו א"ר אבא בר כהנא הכניס עמו זמורות לנטיעות וייחורים לתאנים וגרופיות לזיתים. רשב"ם.

363 והגמרא חשבה שב' בריכות הללו הן מן האמהות כגון ראשונה בניסן ושניה באייר וקשה על המשנה שאו' שלא משייר אלא בריכה ראשונה של אמהות לבדה אבל כל מה שילדו האמהות מכור. רשב"ם.

כהנא, כאן לה כאן לאמה³⁶⁴, משאירים בשוכך את זוג היונים הראשון שיוולד, ואת הזוג הראשון שיוולד לאותו זוג. מה ששנינו בברייתא בריכה שניה נאמר על הבריכה הראשונה, שיפריח גם את הבריכה הראשונה שתלד אותה בריכה ראשונה אחרי שני חדשים כדי שיהיו צוות לבריכת אמן הראשונה. ומה ששנינו במשנה ובברייתא בריכה ראשונה, שמשאירים לאם בריכה ראשונה ממנה להיות לה לצוות. והברייתא באה להשמיענו שמאותה בריכה הראשונה של האם משאירים גם ממנה בריכה ראשונה שנולדה, והברייתא מפרשת את מה שהמשנה לא פירשה. וקוראים לפירות השוכך בריכה ראשונה 'שניה', משום שהם שניים לאמהות של אמן. ובין המשנה ובין הברייתא מדברות במוכר פירות שובכו סתם³⁶⁵.

אמה מצטוותת על בתה הבת לא משאירות על אמה

ושואלת הגמרא מה שונה אמה ממנה, מדוע משאירים גם לבריכה הראשונה את בתה ובנה, הרי די שישארו עם אמה כדי להיות צוות לה ולבן זוגה³⁶⁶? מתרצת הגמרא, שהאם מצטוותת לבת מפני שרחמי האם על הבת, והאם לא תעזוב את בתה לבד בשוכך. אבל הבת, הבריכה הראשונה לא מצטוותת לאמה ולבן זוגה אלא אם כן יש לה בנים. ולכן מניחים בשוכך גם את הבריכה הראשונה, הבנים שיוולדו לבריכה הראשונה. וכיון שיש הרבה חבורות אמה ובן זוגה, ובריכה ראשונה, ובריכה של הבריכה ראשונה, בת הבת. אפילו בני הבריכה הראשונה לא יעזבו את השוכך מפני שיצטוותו לאמם ואם אמם. ולא צריכים להניח להם בנים להצטוות להם³⁶⁷.

מסרס את פירות הכוורת בחדל אמר רב יהודה בשם שמואל, במה מסרס את הדבורים? בחדל שמאכיל אותם. ובא"י אמרו

משמו של רבי יוסי בר חנינא, שלא החדל מסרסן אלא פיהן של הדברים חד מהחריפות של החדל שאכלו, והן חוזרות ואוכלות את דובשן ומתוך השובע הן בטילות מפריה ורביה, וחוזרות ועושות דבש³⁶⁸. רבי יוחנן אמר, לא מדובר על סירוס של הדבורים שלא יביאו ולדות, אלא סירוס הוא לשון דילוג³⁶⁹. הקונה נוטל

364 כך גורסים בפ"ח מרומי, לא קשיא הא לה הא לאמה. והברייתא פירשה יותר מן המשנה שלא מדברת בבני בריכה ראשונה אם יפריח גם מהם או לא וכן נראה בעיני ועיקר. ויש לשונות שמעמידים בשני שובכים או בשתי מכירות ואין בהן ממש ושיטת השמועה אינה מתישבת בהן כלל. רשב"ם.

365 כלומר המשנה וברייתא אומרות דבר אחד הוא ומפריח בריכה ראשונה במשנה הוא בריכה ראשונה של כל אם ואם [והא בברתא כלומר כל אם ואם בין בנות בין אמהות]. וגם הברייתא אומרת כך מפריח בריכה ראשונה ושניה ראשונה לבריכה שהפריח והיא שניה לאמה לבריכה הראשונה שבשביילה מפריח אלו, והוא הדין שניה ושלישית ורביעית אלא אטו כי רוכלא ליהשיב ולילול. תוס'.

366 כן פ"ח והגמרא לא היה צריכה להזכיר דבר זה אלא משום שלא יקשה מה לנו לצוותא של בתה הלא יש לה בן זוג לצוות, לכך פירש שצריך לכל היותר שני מיני צוות בן זוגה ובניה. רשב"ם.

367 האם מצטוות עם בתה בריכה ראשונה, ובריכה ראשונה מצטוות עם בתה בריכה שניה לאם, שהיא ראשונה לה. ויש להם חבורות רבות, כן נראית בעיני שיטת שמועה זו ויש לשונות רבות וא"א ליישבם. רשב"ם

368 ור"ח פ' אוכלות דבש שבנקבי החלות וחוזרות ומגדלות בנקבים ו"ל שלשנה הבאה יולדו אותן הדבורים והיו של מוכר. רשב"ם.

369 כמו קראה סירוסין במסכת מגילה בירושלמי.

שלשה נחילים בדילוג, הנחיל הראשון השלישי והחמישי. והמוכר יטול את השאר השני הרביעי והששי. כדי שלשניהם יהיה מן הטובים ומן הכחושים, שכן דרך סתם מוכרי כוורת. ובברייתא שנינו נוטל ג' נחילין בזה אחר זה, מכאן ואילך נוטל אחת ומניח אחת³⁷⁰.

אמר רב כהנא, דבש בכוורת אינו יוצא מידי מאכל לעולם, עד שיקצהו בפירוש למאכל דבורים^{371 372 373}, אפילו שיש זמן שהדבורים אוכלין את הדבש. ומכאן שרב כהנא סבר שדבש אינו צריך מחשבה להחשיבו למאכל. שואלת הגמרא ממה ששנינו, דבש בכוורת אינו לא אוכל, לטמא בכביצה, ולא משקה, לטמא ברביעית³⁷⁴? ואמר אביי שמה ששנינו שהדבש שבכוורת אינו לא אוכל ולא משקה, הוא באותן שתי חלות שמניחים בכוורת לימות הגשמים למאכל הדבורים³⁷⁵.

ר"א או' כוורת דבורים היא כקרקע כותבין ע' ורבא אמר שהברייתא היא דברי רבי פרוזבול אינה מק"ט הרודה ממנה בשבת חייב כקרקע. ולכן אפילו אם חישב עליה אינה מאכל לקבל טומאה. ששנינו במשנה במסכת שביעית ובמסכת עוקצין, כוורת דבורים רבי אליעזר אומר הרי היא כקרקע, וכותבין עליה פרוזבול, ואינה מקבלת טומאה במקומה, והרודה ממנה בשבת חייב חטאת. וחכמים אומרים אין כותבין עליה פרוזבול, ואינה כקרקע, ומקבלת טומאה במקומה, והרודה ממנה בשבת פטור. ואמר רבי אלעזר, שטעמו של רבי אליעזר הוא מהכתוב: "וַיִּטְבֹּל אוֹתָהּ בַּיַּעֲרַת הַדְּבָשׁ" מה יער התולש ממנו בשבת חייב חטאת, אף דבש הרודה ממנו בשבת חייב חטאת.

דבש שזב מהכוורת אינו לא אוכל לא משקה ולפי רבא קשה על ר"כ מן הכוורת אינו לא אוכל ולא משקה, אינו מקבל טומאה. לאביי מדובר בשתי החלות שהואיל והוקצו לדבורים, אפילו שהדבש זב הוא צריך מחשבה. אלא לרבא³⁷⁶, הרי הדבש שזב מהכוורת אינו כקרקע? אמר רב

370 וכן הלכה שהברייתא עיקר וגם לשון המשנה ומסרס משמע שתחלה נוטל ג' נחילין רצופין ואח"כ מסרס זה נוטל אחד ומניח אחד לצורך המוכר. רשב"ם.

371 או שנאמר שדוקא בכוורתו הוא אוכל אבל אם זב מכוורתו הוא משקה אלא אם חישב עליו לאכילה כמו ששנינו בברייתא במסכת טהרות. רשב"ם.

372 פ"ה עד שיקצהו למאכל דבורים בפירוש ואין נראה לר"י שאין דבר שראוי לאכילה שיועיל בו דבר עד שיפסל מאכילת כלב. תוס'.

373 תימה לר"י שבמס' מכשירין מונים את הדבש כאחד מז' משקים. ואומר ר"י שהוא אחר שהופרש מן השעוה אבל בכוורתו שהוא עם השעוה יש עליו תורת אוכל ולא משקה. תוס'.

374 אבל לעצמו הוא מקבל אוכל טומאה בכל שהוא כמו שמפרשים בתורת כהנים את "מכל האוכל אשר יאכל" אבל דבש בכוורתו אין לו תורת אוכל כלל אפילו לקבל טומאה. רשב"ם.

375 ומפורש בתוספתא שהן החלות החיצונות. רשב"ם.

376 ולא גורסים בשלמא לאביי אע"ג דזב מוקצה הוא והוא פירוש משושב שהיה בספרים שטעו לומר שמדובר לענין שבת ואינו נכון שלא שייך לומר לשון שאינן לא אוכל ולא משקה אלא לענין טומאה אבל לענין איסור מוקצה היה צריך לומר דבש שזב מכוורת אסור. אלא הוא נשנה לענין הלכות טומאה כמו ששנינו בתוספתא בתחלת מס' טהרות דבש שזב מכוורת דבורים מטמא טומאת משקין חשב עליו לאוכלין מטמא טומאת אוכלין. רשב"ם.

זביד, כגון שזב על גבי כלי מאוס, וכיון שבתוך הכוורת אינו נחשב אוכל כרבי אליעזר, ועכשיו זב על גבי כלי מאוס צריך מחשבה להחשיבו לאוכל³⁷⁷. רב אחא בר יעקב אמר, כגון שזב על גבי קיסמים דקים שאין ראוי לאספו, אבל בכלי מאוס הוא נחשב אוכל.

דבש בכוורתו אינו לא אוכל ולא משקה חישב עליו אינו מטמא טומאת אוכלים ומשקים בכוורתו אינו לא אוכל ולא משקה,

חישב עליו לאכילה מטמא טומאת אוכלין, למשקין מטמא טומאת משקין. לאביי מדובר בשתי החלות, אבל לרבא אי אפשר להעמיד כרבי אליעזר, כיון שהוא קרקע כיצד מחשבה מביאתו לקבל טומאה? עונה הגמרא, רבא יאמר שרב כהנא יתרץ את הברייתא כך, דבש שבכוורת אינו לא אוכל ולא משקה, חישב עליו לאכילה אינו מטמא טומאת אוכלין, למשקין אינו מטמא טומאת משקין³⁷⁸. ושנינו בברייתא כדברי רב כהנא, דבש בכוורתו מטמא טומאת אוכלין שלא במחשבה.

הלוקח אילן לקוץ מגביה טפח וקוצץ למדנו במשנה שהמוכר כרם זית לחברו, מניח בתולת שקמה ג"ט סדן שקמה ב"ט שתי גרופיות. הגמרא מביאה את מה ששנינו בברייתא, הלוקח אילן מחבירו לקוץ מגביה מן הקרקע טפח וקוצץ, מפני שחוזר וצומח ואפילו שלא הניח שום גרופית. בתולת השקמה שלא נקצצה מעולם, שלשה טפחים. סדן השקמה שכבר נקצץ פעם אחרת וגדל, שני טפחים. בקנים ובגפנים מן הפקק ולמעלה³⁷⁹, בדקלים ובארזים חופר ומשרש, לפי שאין גזען מחליף, אם יניח ממנו חוץ לקרקע הואיל ונקצץ בראשו.

אין קוצצין בתולת השקמה שואלת הגמרא, האם בתולת השקמה צריכים שלשה בשביעית ושקמה בשביעית מפני שהאילן יגדל יותר ועובר על הכתוב: "וְכַרְמֶךָ לֹא תִזְמַר". רבי יהודה אומר, כדרכו אסור, אלא או מגביה עשרה טפחים³⁸⁰ וקוצץ ומלמעלה מעשרה הוא מזיק לאילן ומכחישו, או גומם. אבל אם קוצץ בגובה טפח או שני טפחים, הוא מועיל לשקמה. וקשה על מה ששנינו לעיל שצריך להגביה שלשה טפחים, די להגביה במשהו? אמר אביי, קציצת השקמה בגובה שלשה טפחים מועילה לה. קציצה מהארץ, ודאי קשה לה. מכאן ואילך, מן הקרקע עד

377 אבל לחכמים שמחשיבים לאוכל בתוך הכוורת לא בטל ממנו שם אוכל משום כלי מאוס עד שיפסל מלאכול לכלב כן נראה בעיני. רשב"ם.

378 אינו מגיה את הברייתא אלא ה"ק דבש בכוורתו אינו לא מאכל ולא משקה לענין זה שאם חישב לאכילה שיהא מטמא טומאת אוכלים. תוס'.

379 תוס' שואלים שגם בלא קנייה יש לו מן הפקק ולמעלה מתנאי יהושע כמו שאמרו בס"פ מרובה. וי"ל של דאין לו רשות לחתוך אלא בשביל נטיעה, ודוקא מן החדש שאינו עושה פירות, וממקום שאינו עושה פירות, וממקום שאין רואה את החמה כמו שאמרו שם, ועוד שיש יש בגפנים וקנים כמה פקקים וכאן הוא מן התחתון ושם מן העליון. תוס'.

380 ולת"ק אפשר לומר שאין לו שיעור זה אלא שיעור אחר כגון מג' ולמעלה אסור. רשב"ם.

ג' טפחים ומג' עד י' לא קשה לה כל כך ולא מועילה לה כל כך, אלא יש לנו ספק משום שלפעמים היא קשה ולפעמים מועילה לשקמה³⁸¹. בשביעית עושים רק דבר שבודאי קשה לה, משום 'ספק דאורייתא לחומרא'³⁸², ובמקח וממכר עושים דבר שודאי מועיל לה.

צדיק עושה פירות כתמר וגזעו מחליף כארז

הגמרא שואלת על מה ששנינו שבדקלים ובארזים חופר ומשרש לפי שאין גזען מחליף. האם עץ ארז אין גזעו מחליף, והרי רבי חייא בר לולייני דרש על הכתוב: "צִדִּיק כַּתְּמָר יִפְרֹחַ כְּאַרְז בְּלִבְנוֹן יִשְׁגֶה". וקשה, מדוע הכתוב משתמש בשני לשונות ארז ותמר? אלא אילו היה נאמר רק ארז הייתי אומר מה ארז אין עושה פירות אף הצדיק אוכל צדקותיו בעולם הזה ואין לו לעולם הבא, או שאין מאכילים אותו פרי מעלליו. ואם היה כתוב רק תמר הייתי אומר מה תמר אין גזעו מחליף אף צדיק אין גזעו מחליף, ואם הצדיק מת לא יוליד בן כמותו או שאם יפול לא יקום³⁸³. אלא לכך נאמר תמר שהצדיק עושה פירות, ולכך נאמר ארז שגזעו מחליף. ומכאן שארז גזעו מחליף? עונה הגמרא, מדובר כאן בשאר מיני ארזים ולא בעץ ששמו 'ארז'! כמו שאמר רבה בר רב, בי רב אמרו שישנם עשרה מיני ארזים, ומוזכרים בכתוב בישעיה: "אַרְזֵי הַאֲרָזִים הֵם אֲרָזֵי הַשְּׁטָה" תורניתא³⁸⁴, "הַדָּס" אסא, "עֵץ שָׁמֶן" אפרסמא³⁸⁵, "בְּרוֹשׁ" ברתי, "תְּדֵהָר" שאגא³⁸⁶, ו"תֶּאֱשׂוּר" שורבינא! ושואלת הגמרא הרי בפסוק יש שבעה מינים?

אומרת הגמרא, שכשרב דימי בא מארץ ישראל אמר שחכמים הוסיפו על מיני הארז שבפסוק עוד שלשה מינים, אלונים 'בוטמי', אלמונים 'בלוטי', ואלמוגים 'כסיתא'. ויש אומרים, שהוסיפו שלשה מיני ארזים, ערונים 'ער', ערמונים 'דולב' אילן שגדלים בו ערמונים, ואלמוגים 'כסיתא' אילן יקר שגדל בים.

381 לא דוקא שאינו מועיל ואינו מזיק שא"כ למה בשביעית אסור הרי אוקמי אילנא מותר, אברויי אילנא אסור. אלא לא ודאי מיקשי קשיא ולא עלויי מעלי לה. תוס'.

382 אסור לזמור אילן שיבריא אבל עושים דבר שודאי קשה לו, שברור שלא ישיבח בוימור זה משום שספק איסור דאורייתא לחומרא. אבל במקח וממכר דעת המוכר לשייר לעצמו כדי מחיית האילן. רשב"ם.

383 וא"ת הרי א' בפ"ק דע"ז מאי איצטרובל פירא דארזא? וי"ל ששם מדובר בשאר מיני ארזים שעושים פירות, וכאן באותם שאין עושים פירות. תוס'.

384 ומה שאמרו בפרק קמא דע"ז שתורניתא אין לו עיקר, אינו תורניתא שכאן אלא מין אחר אבל זה שהוא מין ארז יש לו עיקר. תוס'.

385 שרף שממנו עושים הזפת. רשב"ם.

386 י"א שרף וא"כ אפרסמא הוא שממנו יוצא שמן אפרסמון. רשב"ם.

